

Білявський Ю.В., кандидат біологічних наук

Міняйло А.А., кандидат сільськогосподарських наук

Матвєєва О.Ю.

Інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН

НЕБЕЗПЕЧНІ ХВОРОБИ НАСІННЄВИХ ПОСІВІВ ЛЮЦЕРНИ

Рецензент – кандидат сільськогосподарських наук Л.С. Єремко

Представлено результати визначення ступеню поширення та розвитку найбільш небезпечних хвороб насіннєвих посівів люцерни лівобережного Лісостепу України. Встановлено наявність ураження бурою та жовтою плямистістю, іржею, борошнистою росою, в'яненням, аскохітозом і переноспорозом. У комплексі основних хвороб люцерни домінують бура та жовта плямистості. Раціонально поєднані агротехнічні й організаційно-господарські заходи захисту посівів люцерни є надійними і ефективними у обмеженні розвитку даних хвороб.

Ключові слова: люцерна, бура плямистість, жовта плямистість, поширення, розвиток хвороби.

Постановка проблеми. Оскільки основну частину кормів у раціоні тварин складає люцерна, то важливе місце у створенні кормової бази достатнього обсягу є отримання високого врожаю зеленої маси зі значним вмістом білку, вітамінів, незамінних амінокислот. Люцерна – одна з найпоширеніших і цінних багаторічних бобових трав, що характеризується комплексом позитивних якостей, але ураженість її посівів хворобами потребує приділенню особливої уваги саме технології вирощування цієї культури [1]. У структурі посіву кормових культур під багаторічні трави відводиться до 33% площ.

Стратегічне значення для розв'язання цього завдання має раціональне використання засобів захисту рослин. На жаль, Україна втрачає вагому частку (до 48%) потенціального врожаю через шкідників, хвороби і засміченість ланів. Люцерна – одна з небагатьох сільськогосподарських культур, яка максимально уражується цим комплексом шкідливих організмів. Суворе дотримання регламенту використання засобів захисту рослин забезпечить відсутність їхніх залишків у готовій продукції.

Посушливі умови початку вегетації рослин негативно впливають на стан травостоїв бобових трав. Цей фактор не тільки знижує вміст білку з 18 до 14%, але й сприяє поширенню комплексу небезпечних хвороб.

Найоптимальніша фаза розвитку люцерни для заготівлі силосу – бутонізація. Саме в цій стадії розвитку рослини люцерни мають оптимальний вміст клітковини та білку. Рослини, які почали цвісти, мають підвищений рівень клітковини, а тому такий корм важче поїдається тваринами.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Доведено, що істотне зниження продуктивності насіннєвої люцерни зумовлене поширенням бурої та жовтої плямистості, переноспорозу, аскохітозу та іржі. Недобір урожаю насіння люцерни від цих хвороб може досягати 54,8-64,6%. Тому, отримання високих та сталих врожаїв насіння цієї культури, можливе тільки при застосуванні її інтегрованого захисту від шкідливих об'єктів, в тому числі від хвороб, особливо у роки епіфітотій [6].

Мета і завдання. Метою наших досліджень було проведення фітопатологічного моніторингу посівів люцерни та визначення ступеню поширення й розвитку найбільш поширених та небезпечних хвороб насіннєвих посівів.

Матеріали і методи досліджень. Дослідження проводили на насінневих посівах люцерни сорту Віра в умовах Полтавського інституту АПВ ім. М.І. Вавилова НААН впродовж 2009-2012 рр. Облік та спостереження за посівами люцерни з метою визначення поширення і розвитку комплексу небезпечних хвороб протягом вегетаційного періоду проводили за стандартними методиками В.П. Омелюти, М.П. Лісового та ін. [2, 4]. Статистичну обробку отриманих даних проводили за методиками Б.О. Доспехова [3].

Результати досліджень. За результатами фітопатологічного моніторингу насінневих посівів люцерни, в умовах лівобережного Лісостепу України, було встановлено наявність симптомів ураження борошнистою росою, аскохітозом і пероноспорозом, бурю та жовтою плямистістю, іржею, в'яненням (переважно фузаріозним). Мікроскопічним методом було підтверджено наявність цих захворювань впродовж вегетації. Серед комплексу наявних хвороб люцерни домінували плямистості - бура та жовта, збудниками яких є сумчасті гриби *Pseudopeziza medicaginis* Fckl та *Pseudopeziza jonesii* Nannf, який у конідіальній стадії називається *Sporonema phacidoides* Desm (рис. 1-4). Ступінь поширення та розвитку бурю і жовтої плямистостей люцерни у фазі цвітіння - утворення бобів коливалася в залежності від умов року.

Поширення і розвиток бурю плямистості в середньому за роки досліджень були в межах 25-70% і 5-25%, відповідно. Рівень ураження рослин жовтою плямистістю був значно нижчим: 10-25% і 3-7%, відповідно [7]. Слід відмітити, що значне ураження даними хворобами призводить до передчасного масового опадання листків рослин та в подальшому, до значного зниження урожаю насіння.

Перші ознаки ураження бурю плямистістю з'являються вже у фазу відростання люцерни. Подальшому поширенню та розвитку плямистості сприяють теплі, вологі погодні умови з частими дощами і росами.

Але, частіше всього, максимальне ураження рослин люцерни комплексом хвороб, відмічали у фазі утворення-дозрівання бобів.

Посіви люцерни більш старшого віку уражують гриби *Fusarium* Link. (фузаріозне в'янення), *Corynebacterium insidiosum* Yensen (бактеріальне в'янення). Останнім часом, значне поширення та шкідливість мають вірусні захворювання - *Medicago virus 2* Smth, які поширюються комахами – попелицями та трипсами.

Зважаючи на відсутність у «Переліку пестицидів і агрохімікатів дозволених до використання в Україні» необхідних фунгіцидів, потрібно застосовувати інші складові методи інтегрованого захисту посівів люцерни. Враховуючи, що джерелом інфекції зазначених хвороб є уражені рослини, післяжнивні рештки, опалі листки та стерня, особливу увагу необхідно приділяти агротехнічним та організаційно-господарським заходам. Вони, насамперед передбачають вирощування насіння у спеціалізованій сівозміні, своєчасний і якісний обробіток ґрунту, боронування трав навесні, розпушування ґрунту весною та після укосів, підкошування посівів у фазу бутонізації, залишаючи на насіння проміжний укіс [1,5]. Внесення фосфорно-калійних добрив восени також сприяє підвищенню стійкості рослин проти хвороб. Досить ефективним методом захисту посівів люцерни від листових плямистостей є застосування ширококорядних посівів. Необхідно зазначити, що запізнення зі збиранням, вивезенням скошеної трави з поля теж призводить до перезараження відростаючих рослин. Таким чином, в сучасних умовах, одним з найважливіших факторів у підвищенні насінневої продуктивності люцерни є високий агротехнічний рівень вирощування цієї культури та своєчасне виконання кожного елементу технологічного процесу.

Висновки. На насінневих посівах люцерни, в умовах лівобережного Лісостепу України, максимального ступеню поширення та розвитку набули бура і жовта плямистості. Окрім них відмічено незначне ураження рослин іржею, борошнистою росою, в'яненням, аскохітозом і пероноспорозом. Пріоритетним напрямком у обмеженні розвитку даних хвороб залишаються раціонально поєднані агротехнічні й організаційно-господарські заходи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Багаторічні бобові трави / за ред. Б.С.Зінченка. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Урожай, 1985. - 136 с.
2. Довідник із захисту рослин / Л.І. Бублик, Г.І. Васечко, В.П.Васильєв та ін.; за ред. М.П. Лісового. - К.: Урожай, 1999. - С.76-115.
3. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта: (С основами статистической обработки результатов исследований). - Изд. 4-е, перераб. и доп.- М.: Колос, 1979. - 416 с., ил.
4. Облік шкідників і хвороб сільськогосподарських культур / За ред. В.П.Омелюти. - К.: Урожай. - 1986. - С.2-15.
5. Туренко В.П. Вплив агротехнічних прийомів на ураженість люцерни жовтою плямистістю у східному Лісостепу України // В.П.Туренко / Захист і карантин рослин. - Міжвід. темат. наук. зб. - К.: Світ, 2003. - Вип. 49. - С. 198-205.
6. Туренко В.П. Короткостроковий прогноз рівнів поширеності та розвитку хвороб люцерни у східному Лісостепу України // В.П.Туренко / Захист і карантин рослин. - Міжвід. темат. наук. зб. - К.: Світ, 2006. - Вип. 52. - С. 235-241.
7. Вусатий Р.О. Небезпечні хвороби насіннєвих посівів люцерни // Р.О.Вусатий / Вісник Полтавської державної аграрної академії. - 2010. - №1. - С. 29-30.

Рис. 1. Іржа люцерни

Рис. 2. Бура плямистість люцерни

Рис. 3. Мікоплазменне захворювання люцерни

Рис. 4. Жовта плямистість люцерни

Білявський Ю.В., Міняйло А.А., Матвєєва О.Ю. Опасные болезни семенных посевов люцерны.

Представлены результаты определения степени распространения и развития наиболее опасных болезней семенных посевов люцерны левобе-

режной Лесостепи Украины. Установлено наличие поражения бурой и желтой пятнистостью, ржавчиной, мучнистой росой, увяданием, аскохитозом и пероноспорозом. В комплексе основных болезней люцерны доминируют бурая и желтая пятнистости. Рационально объединенные агротехнические и организационно-хозяйственные мероприятия защиты посевов люцерны являются надежными и эффективными в ограничении развития данных болезней.

Ключевые слова: люцерна, бурая пятнистость, желтая пятнистость, распространение, развитие болезни.

Iu. Biliavskiy, A. Minyaylo, E. Matveeva. Hazardous diseases of seed sowings of an alfalfa.

Results of definition of a degree of diffusion and development of the most hazardous diseases of seed sowings of an alfalfa of left-bank Forest-steppe of Ukraine are presented. Presence of a lesion by a brown and yellow spot, rust, mealy dew, withering, ascochitosis and false mealy dew is established. Over a complex of the basic diseases of an alfalfa dominate brown and yellow a spot. Rationally incorporated agrotechnical and organizational-economic measures of crop protection of an alfalfa are reliable and effective in limitation of development of the given diseases.

Keywords: an alfalfa, a brown spot, a yellow spot, diffusion, development of disease.